

ภาคผนวก

มหาจุฬาเตปิฏกัม สุตตนุตปิฏก มัชฌิมนิกาย มุลปณฺณสกปาติ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาเยน ปกาสิตา अनुसूची

พุทธวสุส ๒๕๐๐

สัมมาทิฏฐิสุตต เล่มที่ ๑๒ ข้อ ๘๙-๑๐๔ หน้า ๖๓-๗๕

ม.มู. (บาลี) ๑๒/๘๙-๑๐๔ /๖๓-๗๕.

วคฺค]

๙. สมนามาทิฏฐิสูตร

[๘๘] เสดมเม สุตฺ:- เอกํ สมํ ภควา ตาวคฺคิยํ วิหริติ เขตฺตวเน อนาถ-
ปิตฺตํ กสฺส อารามเ. ตสฺส โข อายสฺมา สารีปคฺคโต ภิกฺขุ อามนฺเตติ “อาวุโส
ภิกฺขโว”ติ. “อาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมา สารีปคฺคตสฺส ปจฺจุตฺตสฺส. อายสฺมา
สารีปคฺคโต เขตฺตวโวจ:

สมนามาทิฏฐิ สมนามาทิฏฐิ อวุโส อจฺจุตฺติ. กิตฺตวตฺตา นุ โข อวุโส อริย-
สวโก สมนามาทิฏฐิ โหติ, อจฺจุตฺตสฺส ทิฏฺฐิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนนาคโต,
อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ.

ทฺวโรปิ โข มํ อวุโส อากฺขณฺเอยาม อายสฺมา สารีปคฺคตสฺส สมนคิเ
เขตฺตสฺส ภาตฺตสฺส อคฺคณฺณวาคฺ; ตาสุ วตฺตสฺส นคฺยว สารีปคฺคํ ปฏฺฐากุ เขตฺตสฺส
ภาตฺตสฺส อคฺคโต, อายสฺมา สารีปคฺคตสฺส สุตฺวา ภิกฺขุ ทาเรตฺตํ ติ. เตนํ
อวุโส สุตฺวา, ตาสุ มนฺตโร, ภาตฺตสฺส ติ. “เสดมาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขุ
อายสฺมา สารีปคฺคตสฺส ปจฺจุตฺตสฺส. อายสฺมา สารีปคฺคโต เขตฺตวโวจ:

ยโต โข อวุโส อริยสวโก อจฺจุตฺตว ปชานาติ, อจฺจุตฺตว ปชานาติ,
อจฺจุตฺตว ปชานาติ, อจฺจุตฺตว ปชานาติ. เขตฺตวตฺตาปิ โข อวุโส อริยสวโก
สมนามาทิฏฐิ โหติ, อจฺจุตฺตสฺส ทิฏฺฐิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนนาคโต,
อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ. กตมํ ปนาวุโส อจฺจุตฺตํ? กตมํ อจฺจุตฺตมฺมํ? กตมํ
อจฺจุตฺตมฺมํ? ปชานาติปาโต โข อวุโส อจฺจุตฺตํ, อทฺทนทฺทนํ อจฺจุตฺตํ, ภาเมตฺตมฺมํ
อจฺจุตฺตํ, มุสวาทอ อจฺจุตฺตํ, ปิตฺตว วาจา อจฺจุตฺตํ, ฌรฺตว วาจา อจฺจุตฺตํ, สมนนาคโต
อจฺจุตฺตํ, อทฺทนทฺทนํ อจฺจุตฺตํ, พยาปาโท อจฺจุตฺตํ, มิจฺจุตฺตมฺมํ อจฺจุตฺตํ; อิทํ อจฺจุตฺตว

66

มธุณิมิกาย มุตปณฺณาสก

[๑. มุทปริยาย

ឧក្ខត្តំ. កតមធម្មាទុត្តំ ឧក្ខត្តម្មតំ? តោន ឧក្ខត្តម្មតំ, តោត្ត ឧក្ខត្តម្មតំ, មោត្ត
 ឧក្ខត្តម្មតំ; ធិតំ ទុទ្ទត្តាទុត្តំ ឧក្ខត្តម្មតំ.

กตมญจาอุโส กุสฺสํ? ปาณาติปาทา เวรมณํ กุสฺสํ, อทินฺนาทานา เวรมณํ
 กุสฺสํ, กาเมศฺมุจฺฉาจารา เวรมณํ กุสฺสํ, มุสฺสาคาธา เวรมณํ กุสฺสํ, มิสฺสึณาย
 วาจาย เวรมณํ กุสฺสํ, เสรุสํ วาจาย เวรมณํ กุสฺสํ, สํมุပ္ปตฺตาปา เวรมณํ กุสฺสํ,
 อนภิชฺฌา กุสฺสํ, อပ္พยาปาทิ กุสฺสํ, สํมาทิฏฺฐิ กุสฺสํ; อิทํ อจฺจุจฺคาอุโส กุสฺสํ.
 กตมญจาอุโส กุสฺสตมฺมํ? อโธโก กุสฺสตมฺมํ. อโธโส กุสฺสตมฺมํ, อโมโห กุสฺสตมฺมํ;
 อิทํ อจฺจุจฺคาอุโส กุสฺสตมฺมํ.

ยโต ไซ ฮาคุโธ อริยสาวโก เหว่ อุกุสตั ปธานาคิ, เหว่ อุกุสตัมมุต ปธานาคิ,
 เหว่ กุสตั ปธานาคิ, เหว่ กุสตัมมุต ปธานาคิ. โส สัพพะโส. วาตานุสยํ ปหาย
 ปฏิฆานุสยํ ปฏิวินทเถว อตัมมิตี ทิฏฐิमानานุสยํ สมนุหิตฺวา อวิชฺฐํ ปหาย วิชฺฐํ
 อุมฺปาเทคฺวา ทิฏฺเฐว ธมฺเม ทุกฺขตฺถสํคกฺโก โหติ. เอกตฺวาตมามี ไซ ฮาคุโธ
 อริยสาวโก สมนฺมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชุกคาสฺสํ ทิฏฺฐิ, ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต,
 อากโต อิมํ สทฺธมฺมนติ.

[๔๐] “ธำมาตุโส”ติ โห เต ภิกขุ อายตมฺโค ธำวํปฺตฺตสฺส ภาคิํ อภินนฺทิตฺวา
อนฺนโมทิตฺวา อายตมฺนํ ธำวํปฺตํ อุตฺตรํ ปณฺหิ อပ္พจฺฉิํสุ “ธียา ปนาคฺโส
ตณฺโณปี ปริยาโย ยถา อริยสํวโก สมนฺมาทิจฺฉิ โหติ, อุตฺตคฺคาสฺส ทิจฺฉิ, รมฺเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อาคโต อิมํ สทรมฺมน”ติ.

ดิยาตุโส. ยโต ไช อาตุโส อริยสาวโก อาหารนฺจ ปชานาติ, อาหารสมุทฺถนฺจ
 ปชานาติ, อาหารนิโรธนฺจ ปชานาติ, อาหารนิโรธคามินี ปฏิปทนฺจ ปชานาติ.
 เขตฺตวาคาเป ไช อาตุโส อริยสาวโก สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ, อุกฺกคฺคาสฺส ทิฏฺฐิ, มมเม
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต, อาคโต อิมํ สทฺธมฺมํ. กตโม ปนฺนาตุโส อาหาโร?
 กตโม อาหารสมุทฺทโย? กตโม อาหารนิโรโธ? กตมา อาหารนิโรธคามินี ปฏิปทา?

วคฺค]

๘. สัมมาทิฏฐิสุคฺค

๖๕

จตุตาโรเม อาวุโส อหารา ภูตานํ วา สคฺคานํ จิตฺตยา สัมภเวสฺสํ วา อนุคฺคหยา.
กตเม จตุตาโร? กวฬิงกาโร อหาโร โอฬาริโก วา สฺซุโม วา, ผสฺโส ทฺตโย,
มโนสณฺเจตนา คตฺตยา, วิญฺญาณํ จคฺคณํ. ตณฺหาสมุทฺทยา อหารสมุทฺทย,
ตณฺหานิโรธา อหารนิโรธา. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค อหารนิโรธคามินิ
ปฏฺธิปทา. เสยฺยถิ? สัมมาทิฏฺฐิ สัมมาสังกปโป สัมมาวาจา สัมมากมฺมโนโต
สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาศีล สัมมาสมาธิ.

ยโต โข อาวุโส อริยสํวโก เหวํ อหารํ ปชานาติ, เหวํ อหารสมุทฺทยํ
ปชานาติ, เหวํ อหารนิโรธํ ปชานาติ, เหวํ อหารนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทํ ปชานาติ.
โส สหฺพโส รากานุสยํ ปหาย ปฏฺธิมานุสยํ ปฏฺธิวินิเทควา อสฺมึติ ทิฏฺฐิमानานุสยํ
สมุหนิตฺวา อวิขรํ ปหาย วิขรํ อุปฺปาเทควา ทิฏฺฐเจะว มมเม ทฺวขสฺสณฺตคฺคโร โหติ.
เอตฺตาวคฺคาปิ โข อาวุโส อริยสํวโก สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคฺคาสฺส ทิฏฺฐิ, มมเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทมฺมโน.

[๘๑] “สํวาวุโส”ติ โข เท ภิกฺขุ อายสฺมโต สํวํปคฺคตฺส ภาตํ อภินฺนทิตฺวา
อนุโมทิตฺวา อายสฺมทํ สํวํปคฺคํ อุตฺตรํ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิตฺตํ “ธิดา ปนาวุโส อณฺโณปิ
ปริยาโย, ยถา อริยสํวโก สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคฺคาสฺส ทิฏฺฐิ, มมเม อเวจฺจป-
ปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทมฺมโน”ติ.

ธิดาวุโส. ยโต โข อาวุโส อริยสํวโก ทฺวขญฺจ ปชานาติ, ทฺวขสมุทฺทยญฺจ
ปชานาติ, ทฺวขนิโรธญฺจ ปชานาติ, ทฺวขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทญฺจ ปชานาติ. เอตฺ-
ตาวคฺคาปิ โข อาวุโส อริยสํวโก สัมมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคฺคาสฺส ทิฏฺฐิ, มมเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทมฺมโน. กตมํ ปนาวุโส ทฺวขํ?
กตโม ทฺวขสมุทฺทย? กตโม ทฺวขนิโรธ? กตมา ทฺวขนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทา?
ชาติปิ ทฺวขา, ขราปิ ทฺวขา, มรณมฺปิ ทฺวขํ, โสภปเทวทฺวขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ทฺวขา, อปฺปิเยหิ สมนฺนโยคิ ทฺวโข, ปิเยหิ วิปฺปโยคิ ทฺวโข, ยมฺปิจุณํ น ตภฺติ,

คัมภีร์ ทุกข์, สังขิตฺเตน ปณฺจปาทานกฺขนฺชา ทุกฺขา, อิทํ อัจฺจตาจุโส ทุกฺข์, กตโม จาจุโส ทุกฺขสฺมฺทโย? ยายํ คณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิวราศฺสทคฺคา ตคฺร ตคฺรวาภินฺนุทฺธิ. เสยฺยถํ? กามคณฺหา ภวคณฺหา วิภวคณฺหา. อยํ อัจฺจตาจุโส ทุกฺขสฺมฺทโย. กตโม จาจุโส ทุกฺขนิโรธो? โย ตสฺสํเยว คณฺหา ย อเสถวิราจนิโรธो จาโค ปฏฺิณิสฺสคฺโค มุคฺติ อนาถโย. อยํ อัจฺจตาจุโส ทุกฺขนิโรธ. กตมา จาจุโส ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปา? อยเมว อริโย อฏฺฺงคฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถํ? สมนฺมาทิจฺจิ ๖ เป ๖ สมนฺมาสมาธิ. อยํ อัจฺจตาจุโส ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปา.

ยโต โข อาจุโส อริยสํวโก เหวํ ทุกฺข์ ปชานาติ, เหวํ ทุกฺขสฺมฺทโย ปชานาติ, เหวํ ทุกฺขนิโรธํ ปชานาติ, เหวํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิปปํ ปชานาติ. โส สพฺพโส รากานุสํยํ ปหาย ปฏฺิฆานุสํยํ ปฏฺิวิโนทคฺวา อสฺมํคิ ทิจฺจิมานานุสํยํ สมนฺหนิตฺวา อวิชฺฐํ ปหาย วิชฺฐํ อปฺปาทคฺวา, ทิจฺจเจว รมฺเม ทุกฺขสฺสํสกโร โหติ. เขตฺตาวตฺตาปี โข อาจุโส อริยสํวโก สมนฺมาทิจฺจิ โหติ, อชฺชคฺคาสฺส ทิจฺจิจิ, รมฺเม อเวจฺจปฺปสํวเทน สมนฺนาคโค, อากโค อิมํ สทฺทรมฺมณฺติ.

[๘๒] “สํวราจุโส”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต สํวํปคฺคตสฺส ภาตฺติ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อายสฺมณฺคํ สํวํปคฺคํ อคฺคทวํ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิสฺสุ “ติยา ปนาจุโส อณฺโณเป ปริยาโย, ยถา อริยสํวโก สมนฺมาทิจฺจิ โหติ, อชฺชคฺคาสฺส ทิจฺจิจิ, รมฺเม อเวจฺจปฺปสํวเทน สมนฺนาคโค, อากโค อิมํ สทฺทรมฺมณฺ”ติ.

ติยาจุโส. ยโต โข อาจุโส อริยสํวโก ขรามรณญฺจ ปชานาติ, ขรามรณ- สฺมฺทญฺจ ปชานาติ, ขรามรณนิโรธญฺจ ปชานาติ, ขรามรณนิโรธคามินิ ปฏฺิปปญฺจ ปชานาติ. เขตฺตาวตฺตาปี โข อาจุโส อริยสํวโก สมนฺมาทิจฺจิ โหติ, อชฺชคฺคาสฺส ทิจฺจิจิ, รมฺเม อเวจฺจปฺปสํวเทน สมนฺนาคโค, อากโค อิมํ สทฺทรมฺมณฺ. กตมํ ปนาจุโส ขรามรณํ? กตโม ขรามรณสฺมฺทโย? กตโม ขรามรณนิโรธอ? กตมา ขรามรณ- นิโรธคามินิ ปฏฺิปปา? ยา เตสํ เตสํ สคฺคานํ คมฺหิ คมฺหิ สคฺคณิกายเ ขรา

วคฺค]

๘. สมนาทิฏฐิสูตร

๖๗

ฐิรณตา ชนฺทิจฺจุํ ปาติจฺจุํ วตฺตคฺคตา อายฺโน อํหาณิ อิมฺหฺริยานํ ปริพาโก; อํ
 อจฺจุตาวโส ชฺรฯ กตฺตมฺจฺจาตุโส มรณํ? ยฯ เคตฺสํ เคตฺสํ สคฺคตํ ตมฺหา ตมฺหา
 สคฺคตนิกาเยฯ จุติ จวนฺตา เกโท อนฺตรชานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ชนฺชานํ เกโท
 กเพวรสฺสํ นิกฺเขโป ชฺวีตฺติณฺทริยสฺสํ อปฺปะเวโท; อิทํ อจฺจุตาวโส มรณํ. อิติ อยฺเม
 ชฺรฯ, อิทฺเมฯ มรณํ; อิทํ อจฺจุตาวโส ชฺรฯมรณํ. ชาตีสํมฺทเยฯ ชฺรฯมรณสํมฺทเย,
 ชาตินิกฺโรชา ชฺรฯมรณนิกฺโรชา. อยฺเมว อวิโย อญฺจํกฺโก มคฺโค ชฺรฯมรณนิกฺโรชคามินิ
 ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ? สมนาทิฏฐิฯ ๗ เป ๗ สมนาสมาชิ.

ยโต โห อจฺจุโส อริยสํวโก เหวํ ชฺรฯมรณํ ปชานาติ, เหวํ ชฺรฯมรณสํมฺทเย
 ปชานาติ, เหวํ ชฺรฯมรณนิกฺโรชา ปชานาติ, เหวํ ชฺรฯมรณนิกฺโรชคามินิ ปฏิปทํ
 ปชานาติ. โส สทฺทโส ราคานุสยํ ปหาย ๗ เป ๗ ทุกฺขสฺสํสํสํโกโร โหติ. เขตฺตวตฺตํ
 ยโต โห อจฺจุโส อริยสํวโก สมนาทิฏฐิ โหติ, อจฺจุตาสฺสํ ทิฏฺฐิ, ชฺมเม
 อเวจฺจปฺปสาเทณ สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทชฺมมฺ.

[๘๓] “อจฺจุตาสฺสํ”ติ โห ๗ เป ๗ อปฺปะจฺจุตํ: สติฯ ปนฺนาคโต ๗ เป ๗ สติฯจฺจุโส. ยโต
 โห อจฺจุโส อริยสํวโก ชาตีสํมฺทเยฯ ปชานาติ, ชาตีสํมฺทเยฯ ปชานาติ, ชาตินิกฺโรช
 ปชานาติ, ชาตินิกฺโรชคามินิ ปฏิปทเยฯ ปชานาติ. เขตฺตวตฺตํ โห อจฺจุโส อริยสํวโก
 สมนาทิฏฐิ โหติ, อจฺจุตาสฺสํ ทิฏฺฐิ, ชฺมเม อเวจฺจปฺปสาเทณ สมนฺนาคโต, อากโต
 อิมํ สทฺทชฺมมฺ. กตฺมา ปนฺนาคโต ชาตีสํมฺทเยฯ? กตฺโม ชาตีสํมฺทเยฯ? กตฺโม ชาตินิกฺโรชา?
 กตฺมา ชาตินิกฺโรชคามินิ ปฏิปทา? ยฯ เคตฺสํ เคตฺสํ สคฺคตํ ตมฺหิ ตมฺหิ สคฺคตนิกาเยฯ
 ชาตีสํมฺทเยฯ อิกฺกณฺติ นิสฺสํสํ อิกฺกณฺติ ชนฺชานํ ปาตุภาโว อายตฺตํ
 ปฏิทาโก; อํ อจฺจุตาวโส ชาตีสํมฺทเยฯ. ภาวสํมฺทเยฯ ชาตีสํมฺทเย, ภาวนิกฺโรชา ชาตินิกฺโรชา;
 อยฺเมว อวิโย อญฺจํกฺโก มคฺโค ชาตินิกฺโรชคามินิ ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ? สมนาทิฏฐิ
 ๗ เป ๗ สมนาสมาชิ.

ยโต โห อจฺจุโส อริยสํวโก เหวํ ชาตีสํมฺทเยฯ ปชานาติ, เหวํ ชาตีสํมฺทเยฯ ปชานาติ,
 เหวํ ชาตินิกฺโรชา ปชานาติ, เหวํ ชาตินิกฺโรชคามินิ ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สทฺทโส

๖๘

มธุมนิกาย มุตปนฺนาสก

[๑. มุตปริยาย

ราคานุสัย ปหาย ฯ เป ฯ ทุกขสฺสํตกโร โหติ. เอกุตาตคปิ โห อากุโส อริยสํวโก
 สมนํมาทิจิ โหติ, อุกคตาสฺสํ ทิจิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนํนาคโค,
 อากโค อิมํ สํทรมมนฺติ.

[๙๔] “ธํธากุโส”ติ โห ฯ เป ฯ อปฺจุณฺณํ: สฺยา ปนํกุโส ฯ เป ฯ สฺยากุโส.
 ยโต โห อากุโส อริยสํวโก ภวญฺจ ปชานาติ, ภวสํมฺทญฺจ ปชานาติ, ภวนิโรชญฺจ
 ปชานาติ, ภวนิโรชคามินิ ปฏฺธิปทญฺจ ปชานาติ. เอกุตาตคปิ โห อากุโส อริยสํวโก
 สมนํมาทิจิ โหติ, อุกคตาสฺสํ ทิจิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนํนาคโค, อากโค
 อิมํ สํทรมมนฺ. กตโม ปนํกุโส ภโว? กตโม ภวสํมฺทโย? กตโม ภวนิโรโห? กตมา
 ภวนิโรชคามินิ ปฏฺธิปทา? ตโยเม อากุโส ภวา: กามภโว รูปภโว อรูปภโว.
 อูปาทานสํมฺทยา ภวสํมฺทโย, อูปาทานนิโรชา ภวนิโรโห. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก
 มคฺโค ภวนิโรชคามินิ ปฏฺธิปทา. เสยฺยถิ? สมนํมาทิจิ ฯ เป ฯ สมนํมาสฺมาธิ.

ยโต โห อากุโส อริยสํวโก เอวํ ภวํ ปชานาติ, เอวํ ภวสํมฺทโย ปชานาติ,
 เอวํ ภวนิโรโห ปชานาติ, เอวํ ภวนิโรชคามินิ ปฏฺธิปทํ ปชานาติ. โส สํพฺพุโส
 รากานุสัย ปหาย ฯ เป ฯ ทุกขสฺสํตกโร โหติ. เอกุตาตคปิ โห อากุโส อริย-
 สํวโก สมนํมาทิจิ โหติ, อุกคตาสฺสํ ทิจิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนํนาคโค,
 อากโค อิมํ สํทรมมนฺติ.

[๙๕] “ธํธากุโส”ติ โห ฯ เป ฯ อปฺจุณฺณํ: สฺยา ปนํกุโส ฯ เป ฯ สฺยากุโส.
 ยโต โห อากุโส อริยสํวโก อูปาทานญฺจ ปชานาติ, อูปาทานสํมฺทญฺจ
 ปชานาติ, อูปาทานนิโรชญฺจ ปชานาติ, อูปาทานนิโรชคามินิ ปฏฺธิปทญฺจ ปชานาติ.
 เอกุตาตคปิ โห อากุโส อริยสํวโก สมนํมาทิจิ โหติ, อุกคตาสฺสํ ทิจิ, รมเม
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมนํนาคโค, อากโค อิมํ สํทรมมนฺ. กตมํ ปนํกุโส อูปาทานํ?
 กตโม อูปาทานสํมฺทโย? กตโม อูปาทานนิโรโห? กตมา อูปาทานนิโรชคามินิ
 ปฏฺธิปทา? จตฺตาริมาธิ อากุโส อูปาทานานิ: กามูปาทานํ ทิจฺจุปาทานํ สํสํพฺพุคฺคูปา-
 ทานํ อคฺคตวาทูปาทานํ. คณฺหาสํมฺทยา อูปาทานสํมฺทโย, คณฺหาธิโรชา อูปาทาน-

จตุค]

๘. สัมมาทิฏฐิสุคต

๖๘

นิโรธ. อยมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค อุปาทานนิโรธคามินิ ปฏิปทา. เสยฺยถิ? สัมมาทิฏฐิ ๑ เป ๑ สัมมาสมาธิ.

ยโต โธ อาวุโส อริยสาวโก เอวํ อุปาทานํ ปชานาติ, เอวํ อุปาทานสมุทฺทยํ ปชานาติ, เอวํ อุปาทานนิโรธํ ปชานาติ, เอวํ อุปาทานนิโรธคามินิ ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สัพฺพุโส ราคานุสยํ ปหาย ๑ เป ๑ ทุกฺขตฺถสํสกโร โหติ. เอกุตาตคามิ โธ อาวุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาตฺถํ ทิฏฐิ, รมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธรมฺมนฺติ.

[๘๖] “สํวาทุโส”ติ โธ ๑ เป ๑ อปฺปจฺฉิตฺตํ: สฺวียา ปนฺนาวุโส ๑ เป ๑ สฺวียาวุโส. ยโต โธ อาวุโส อริยสาวโก ตณฺหญฺจ ปชานาติ, ตณฺหาสมุทฺทยญฺจ ปชานาติ, ตณฺหานิโรธญฺจ ปชานาติ, ตณฺหานิโรธคามินิ ปฏิปทญฺจ ปชานาติ. เอกุตาตคามิ โธ อาวุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาตฺถํ ทิฏฐิ, รมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธรมฺมํ. กตมา ปนฺนาวุโส ตณฺหา? กตโม ตณฺหาสมุทฺทย? กตโม ตณฺหานิโรธ? กตมา ตณฺหานิโรธคามินิ ปฏิปทา? นยฺเม อาวุโส ตณฺหาภายา: รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คณฺธตณฺหา รสฺตณฺหา โสฬสฺสทฺทตณฺหา รมฺมตณฺหา. เวทนาสมุทฺทยา ตณฺหาสมุทฺทย, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรธ. อยมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค ตณฺหานิโรธคามินิ ปฏิปทา. เสยฺยถิ? สัมมาทิฏฐิ ๑ เป ๑ สัมมาสมาธิ.

ยโต โธ อาวุโส อริยสาวโก เอวํ ตณฺหํ ปชานาติ, เอวํ ตณฺหาสมุทฺทยํ ปชานาติ, เอวํ ตณฺหานิโรธํ ปชานาติ, เอวํ ตณฺหานิโรธคามินิ ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สัพฺพุโส ราคานุสยํ ปหาย ๑ เป ๑ ทุกฺขตฺถสํสกโร โหติ. เอกุตาตคามิ โธ อาวุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาตฺถํ ทิฏฐิ, รมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธรมฺมนฺติ.

[๘๗] “ธำธาดุโส”ติ โห ๖ เป ๖ อปุณฺณํ: สฺยิยา ปนฺนาคุโส ๖ เป ๖ สฺยิยาธุโส. ยโต โห ธาธุโส อริยธาวโก เวทณญ ๖ ปชานาติ, เวทณาสมฺมทญญ ๖ ปชานาติ, เวทณานิโรชญ ๖ ปชานาติ, เวทณานิโรชคามินี ปฏิปทญ ๖ ปชานาติ. เอคฺคฺคาวตานิ โห ธาธุโส อริยธาวโก สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทมนฺ. กตมา ปนฺนาคุโส เวทนา? กตโม เวทณาสมฺมทโย? กตโม เวทณานิโรช? กตมา เวทณานิโรชคามินี ปฏิปทา? นยิเม ธาธุโส เวทนากายา: จกฺขุสฺสํผลฺลสฺสา เวทนา, โสคฺสํผลฺลสฺสา เวทนา, ฆานสฺสํผลฺลสฺสา เวทนา, ชิวฺหาสฺสํผลฺลสฺสา เวทนา, กายสฺสํผลฺลสฺสา เวทนา, มโนสฺสํผลฺลสฺสา เวทนา. ผลฺลสฺสํมฺมทยา เวทณาสมฺมทโย, ผลฺลสฺสํนิโรชา เวทณานิโรช. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺคโค เวทณานิโรชคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิ? สมนฺนาคโต ๖ เป ๖ สมนฺนาคมาธิ.

ยโต โห ธาธุโส อริยธาวโก เหวํ เวทณํ ปชานาติ, เหวํ เวทณาสมฺมทโย ปชานาติ, เหวํ เวทณานิโรชํ ปชานาติ, เหวํ เวทณานิโรชคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สทฺทโส ราคานุสฺสํ ปทาย ๖ เป ๖ ทุกฺขสฺสํผลฺลสฺสํ โหติ. เอคฺคฺคาวตานิ โห ธาธุโส อริยธาวโก สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทมนฺ. กตมา ปนฺนาคุโส ผลฺลโส? กตโม ผลฺลสฺสํมฺมทโย? กตโม ผลฺลสฺสํนิโรช? กตมา ผลฺลสฺสํนิโรชคามินี ปฏิปทา? นยิเม ธาธุโส ผลฺลสฺสํกายา: จกฺขุสฺสํผลฺลสฺสํ โสคฺสํผลฺลสฺสํ ฆานสฺสํผลฺลสฺสํ ชิวฺหาสฺสํผลฺลสฺสํ กายสฺสํผลฺลสฺสํ มโนสฺสํผลฺลสฺสํ. สทฺทายคณสฺมฺมทยา ผลฺลสฺสํมฺมทโย, สทฺทายคณนิโรชา ผลฺลสฺสํนิโรช. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺคโค ผลฺลสฺสํนิโรชคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิ? สมนฺนาคโต ๖ เป ๖ สมนฺนาคมาธิ.

[๘๘] “ธำธาดุโส”ติ โห ๖ เป ๖ อปุณฺณํ: สฺยิยา ปนฺนาคุโส ๖ เป ๖ สฺยิยาธุโส. ยโต โห ธาธุโส อริยธาวโก ผลฺลสฺสํญ ๖ ปชานาติ, ผลฺลสฺสํมฺมทญญ ๖ ปชานาติ, ผลฺลสฺสํนิโรชญ ๖ ปชานาติ, ผลฺลสฺสํนิโรชคามินี ปฏิปทญ ๖ ปชานาติ. เอคฺคฺคาวตานิ โห ธาธุโส อริยธาวโก สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺทมนฺ. กตมา ปนฺนาคุโส ผลฺลโส? กตโม ผลฺลสฺสํมฺมทโย? กตโม ผลฺลสฺสํนิโรช? กตมา ผลฺลสฺสํนิโรชคามินี ปฏิปทา? นยิเม ธาธุโส ผลฺลสฺสํกายา: จกฺขุสฺสํผลฺลสฺสํ โสคฺสํผลฺลสฺสํ ฆานสฺสํผลฺลสฺสํ ชิวฺหาสฺสํผลฺลสฺสํ กายสฺสํผลฺลสฺสํ มโนสฺสํผลฺลสฺสํ. สทฺทายคณสฺมฺมทยา ผลฺลสฺสํมฺมทโย, สทฺทายคณนิโรชา ผลฺลสฺสํนิโรช. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺคโค ผลฺลสฺสํนิโรชคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิ? สมนฺนาคโต ๖ เป ๖ สมนฺนาคมาธิ.

จตุค]

๘. สัมมาทิฏฐิสังคต

๗๓

ยโต โห อากุโส อริยสาวโก เอวံ ผัสสํ ปชานาติ, เอวံ ผัสสํสมุทฺทยํ ปชานาติ, เอวံ ผัสสํนิโรธํ ปชานาติ, เอวံ ผัสสํนิโรธคามินิ ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สัพพโส รากานุสยํ ปหาย ๑ เป ๑ ทุกขสฺสสันตกโร โหติ. เอกุตตาวตานิ โห อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชุตตาธัสสํ ทิฏฐิจิ, ชมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมนฺติ.

[๘๘] “ธำธากุโส”ติ โห ๑ เป ๑ อปฺภุจฺฉิตฺตํ: สฺธิยา ปนากุโส ๑ เป ๑ สฺธิยาคุโส. ยโต โห อากุโส อริยสาวโก สํพายตนญจ ปชานาติ, สํพายตนสมุทฺทยญจ ปชานาติ, สํพายตนนิโรธญจ ปชานาติ, สํพายตนนิโรธคามินิ ปฏิปทญจ ปชานาติ. เอกุตตาวตานิ โห อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชุตตาธัสสํ ทิฏฐิจิ, ชมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ. กตมํ ปนากุโส สํพายตนํ? กตโม สํพายตนสมุทฺทยํ? กตโม สํพายตนนิโรธํ? กตมา สํพายตนนิโรธคามินิ ปฏิปทา? ฉนิมานิ อากุโส อายตนานิ: จกฺขฺวายตนํ โสตายตนํ ฆานายตนํ ชิวฺวหายตนํ กายายตนํ มนายตนํ. นามรูปสมุทฺทยา สํพายตนสมุทฺทยํ, นามรูปนิโรธสา สํพายตนนิโรธ. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺคโค สํพายตนนิโรธคามินิ ปฏิปทา. เสยฺยถิํ? สัมมาทิฏฐิ ๑ เป ๑ สัมมาสํมาธิ.

ยโต โห อากุโส อริยสาวโก เอวํ สํพายตนํ ปชานาติ, เอวํ สํพายตนสมุทฺทยํ ปชานาติ, เอวํ สํพายตนนิโรธํ ปชานาติ, เอวํ สํพายตนนิโรธคามินิ ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สัพพโส รากานุสยํ ปหาย ๑ เป ๑ ทุกขสฺสสันตกโร โหติ. เอกุตตาวตานิ โห อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชุตตาธัสสํ ทิฏฐิจิ, ชมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมนฺติ.

[๑๐๐] “ธำธากุโส”ติ โห ๑ เป ๑ อปฺภุจฺฉิตฺตํ: สฺธิยา ปนากุโส ๑ เป ๑ สฺธิยาคุโส. ยโต โห อากุโส อริยสาวโก นามรูปญจ ปชานาติ, นามรูปสมุทฺทยญจ ปชานาติ, นามรูปนิโรธญจ ปชานาติ, นามรูปนิโรธคามินิ ปฏิปทญจ ปชานาติ. เอกุตตาวตานิ

โฆ อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺศคตาสฺส ทิฏฐิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ. กตมํ ปนากุโส นามรูปํ? กตโม นามรูปสํมูทโย? กตโม
 นามรูปนิโรธो? กตมา นามรูปนิโรธคามินี ปฏิปทา? เวทนา สญฺเญา เจตนา ผลฺลํ
 มนสิกาโร; อิทํ อุกฺกตวากุโส นามํ. จกฺกตาริ จ มหาภูตานิ จกฺกนฺนญฺ มหาภูตานิ
 อุกฺกาทายรูปํ; อิทํ อุกฺกตวากุโส รูปํ. อิติ อิทญฺ นามํ อิทญฺ รูปํ; อิทํ อุกฺกตวากุโส
 นามรูปํ. วิญฺเฌยณสํมูทยา นามรูปสํมูทโย, วิญฺเฌยณนิโรธา นามรูปนิโรโธ. อยเมว
 อริโย อฏฺเฐงฺคิโก มคฺโค นามรูปนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ? สัมมาทิฏฐิ ฯ เป ฯ
 สัมมาสมาธิ.

ยโต โฆ อากุโส อริยสาวโก เหวํ นามรูปํ ปชานาติ, เหวํ นามรูปสํมูทโย
 ปชานาติ, เหวํ นามรูปนิโรธํ ปชานาติ, เหวํ นามรูปนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ.
 โส สัพฺพโส รากานฺตุสํ ปหาย ฯ เป ฯ ทุกฺขสฺสํตกโร โหติ. เอตฺตวาคาปิ โฆ
 อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺศคตาสฺส ทิฏฐิ, รมเม อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมมนฺติ.

[๑๐๑] “อากุโส”ติ โฆ ฯ เป ฯ อปฺปจฺฉิตฺ: สติยา ปนากุโส ฯ เป ฯ สติยาคุโส.
 ยโต โฆ อากุโส อริยสาวโก วิญฺเฌยณญฺ ปชานาติ, วิญฺเฌยณสํมูทญฺ ปชานาติ,
 วิญฺเฌยณนิโรธญฺ ปชานาติ, วิญฺเฌยณนิโรธคามินี ปฏิปทญฺ ปชานาติ. เอตฺตวาคาปิ
 โฆ อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺศคตาสฺส ทิฏฐิ, รมเม อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ. กตมํ ปนากุโส วิญฺเฌยณํ? กตโม
 วิญฺเฌยณสํมูทโย? กตโม วิญฺเฌยณนิโรโธ? กตมา วิญฺเฌยณนิโรธคามินี ปฏิปทา?
 ฌยเม อากุโส วิญฺเฌยณกาเย: จกฺกวิญฺเฌยณํ โสทวิญฺเฌยณํ ฆานวิญฺเฌยณํ
 จิหวาวิญฺเฌยณํ กายวิญฺเฌยณํ มโนวิญฺเฌยณํ. สงฺขารสํมูทยา วิญฺเฌยณสํมูทโย,
 สงฺขารนิโรธา วิญฺเฌยณนิโรโธ อยเมว อริโย อฏฺเฐงฺคิโก มคฺโค วิญฺเฌยณนิโรธคามินี
 ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ? สัมมาทิฏฐิ ฯ เป ฯ สัมมาสมาธิ.

วคค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๗๓

ยโต โข อากุโส อริยสาวโก เหว่ วิญญานํ ปชานาติ, เหว่ วิญญานสมุทัยํ ปชานาติ, เหว่ วิญญานนิโรธํ ปชานาติ, เหว่ วิญญานนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สัพพะโส รากานุสยํ ปหาย ๑ เป ๑ ทุกขสสันตกโร โหติ. เขตฺตาวคตาปี โข อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฐิจิ, ขมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมนฺติ.

[๑๐๒] “สํชาวุโส”คิ โข ๑ เป ๑ อปฺปจฺฉิตฺตํ: สฺยิยา ปนากุโส ๑ เป ๑ สฺยิยาวุโส. ยโต โข อากุโส อริยสาวโก สงฺขารญฺจํ ปชานาติ, สงฺขารสมุทยญฺจํ ปชานาติ, สงฺขารนิโรธญฺจํ ปชานาติ, สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทญฺจํ ปชานาติ. เขตฺตาวคตาปี โข อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฐิจิ, ขมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมํ. กตโม ปนากุโส สงฺขารอ? กตโม สงฺขารสมุทยอ? กตโม สงฺขารนิโรธอ? กตมา สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทา? คโยเม อากุโส สงฺขาราร: กายสงฺขารอ วจฺสงฺขารอ จิตฺตสงฺขารอ. อวิจฺจาสมฺมุทฺยา สงฺขารสมุทยอ, อวิจฺจานิโรธาร สงฺขารนิโรธอ. อยเมว อริโย อญฺจํโก มคฺโค สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิท? สัมมาทิฏฐิ ๑ เป ๑ สัมมาสมาธิ.

ยโต โข อากุโส อริยสาวโก เหว่ สงฺขารํ ปชานาติ, เหว่ สงฺขารสมุทัยํ ปชานาติ, เหว่ สงฺขารนิโรธํ ปชานาติ, เหว่ สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. โส สัพพะโส รากานุสยํ ปหาย ปฏิฆานุสยํ ปฏิวิโนทฺเตควา อสฺมึคฺคิ ทิฏฐิจิมานานุสยํ สมนฺนาคโต อวิจฺจํ ปหาย วิจฺจํ อปฺปาทฺเตควา ทิฏฺเฐว ขมฺเม ทุกขสสันตกโร โหติ. เขตฺตาวคตาปี โข อากุโส อริยสาวโก สัมมาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฐิจิ, ขมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมนฺติ.

[๑๐๓] “สํชาวุโส”คิ โข ๑ เป ๑ อปฺปจฺฉิตฺตํ: สฺยิยา ปนากุโส ๑ เป ๑ สฺยิยาวุโส. ยโต โข อากุโส อริยสาวโก อวิจฺจญฺจํ ปชานาติ, อวิจฺจาสมฺมุทฺยา ปชานาติ,

๗๔

มธุมนิกาย มุตปณณาสก

[๑. มุตปริยาย

อวิชฺชานโรชญฺช ปชานาติ, อวิชฺชานโรชคามินี ปฏิปทญฺช ปชานาติ. เอกุตาตตปิ
 โช อากุโส อริยสํวโก สํมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฺฐิ, ชมเม อเวจฺจป-
 ปสํสาเทน สมนุหาคโต, อากโต อิมํ สทฺทชฺชมนํ. กตมา ปนากุโส อวิชฺชา? กตโม
 อวิชฺชาสํมูทโย? กตโม อวิชฺชานโรโร? กตมา อวิชฺชานโรชคามินี ปฏิปทา? ยํ โช
 อากุโส ทุกฺเช อญาณํ, ทุกฺชสํมูทเย อญาณํ, ทุกฺชนโรเช อญาณํ, ทุกฺชนโรชา-
 มินิยา ปฏิปทาย อญาณํ. อयํ อชฺชคตาสฺส อวิชฺชา. อาสวสํมูทยา อวิชฺชาสํมูทโย,
 อาสวนิโรชา อวิชฺชานโรโร. อยเมว อริโย อญฺจํคิกโก มคฺโค อวิชฺชานโรชคามินี
 ปฏิปทา. เสยฺยถํ? สํมาทิฏฺฐิ ๆ เป ๆ สํมาสํมาธิ.

ยโต โช อากุโส อริยสํวโก เหวํ อวิชฺชํ ปชานาติ, เหวํ อวิชฺชาสํมูทโย
 ปชานาติ, เหวํ อวิชฺชานโรโร ปชานาติ, เหวํ อวิชฺชานโรชคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ.
 โส สทฺทพโส ราคานุสํยํ ปหาย ปฏิฆานุสํยํ ปฏิวินเนตฺวา อสํมํติ ทิฏฺฐิमानานุสํยํ
 สมนุหิตฺวา อวิชฺชํ ปหาย วิชฺชํ อปฺปาทเตตฺวา ทิฏฺฐเจะว ชมเม ทุกฺชสฺสํคกโร โหติ.
 เอกุตาตตปิ โช อากุโส อริยสํวโก สํมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฺฐิ, ชมเม
 อเวจฺจปปสํสาเทน สมนุหาคโต, อากโต อิมํ สทฺทชฺชมนนํ.

[๓๐๔] “สํวากุโส”ติ โช เต ภิกฺขุ อายสฺมโต สํวํปฺกตสฺส ภาสํคํ อภิ-
 นนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อายสฺมนํคํ สํวํปฺกตํ อชฺชคตํ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิสุ “ติยา ปนากุโส
 อญฺโณปิ ปริยาโย, ยถา อริยสํวโก สํมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฺฐิ, ชมเม
 อเวจฺจปปสํสาเทน สมนุหาคโต, อากโต อิมํ สทฺทชฺชมนนํ”ติ.

ติยาอากุโส. ยโต โช อากุโส อริยสํวโก อาสวญฺช ปชานาติ, อาสวสํมูทญฺช
 ปชานาติ, อาสวนิโรชญฺช ปชานาติ, อาสวนิโรชคามินี ปฏิปทญฺช ปชานาติ.
 เอกุตาตตปิ โช อากุโส อริยสํวโก สํมาทิฏฺฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฺฐิ, ชมเม
 อเวจฺจปปสํสาเทน สมนุหาคโต, อากโต อิมํ สทฺทชฺชมนํ. กตโม ปนากุโส อาสโว?
 กตโม อาสวสํมูทโย? กตโม อาสวนิโรโร? กตมา อาสวนิโรชคามินี ปฏิปทา?

วคฺค]

๙. สมนาทิฏฐิสุตฺต

๗๕

ตโยเม อากุโส อาสว: กามาตโธ ภวาทโธ อวิชชาตโธ. อวิชชาตมฺหยา อาสวตมฺหยา,
อวิชชานโรชา อาสวนโรโร. อยเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค อาสวนโรชคามินิ
ปฏฺธิปทา. เสยฺยถิทํ? สมนาทิฏฐิ สมนาสังกมฺโป สมนาวาจา สมนากมฺมุนฺโต สมนา-
อาชีโว สมนาวายาโม สมนาสติ สมนาสมาริ.

ยโต โห อากุโส อริยสวโก เอวํ อาสวํ ปชานาติ, เอวํ อาสวตมฺหยา ปชานาติ,
เอวํ อาสวนโรโร ปชานาติ, เอวํ อาสวนโรชคามินิ ปฏฺธิปทํ ปชานาติ. โส สพฺพโส
ราคานุสฺสํ ปหาย ปฏฺธิมานุสฺสํ ปฏฺธิวินฺเตตฺวา อตฺถมฺมํ ทิฏฺฐิमानานุสฺสํ สมนฺหิตฺวา
อวิชฺฐํ ปหาย วิชฺฐํ อปฺปาทเตตฺวา ทิฏฺฐเชว รมฺเม ทฺถสฺสสํสํสโร โหติ. เอกตฺวา
วตฺถาปิ โห อากุโส อริยสวโก สมนาทิฏฐิ โหติ, อชฺชคตาสฺส ทิฏฺฐิ, รมฺเม
อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต, อากโต อิมํ สทฺธมฺมุนฺติ.

อิทมวโจ อายสฺมา สวรัปฺตฺโต. อคฺคมนา เต ภิกฺขุ อายสฺมาโต สวรัปฺตฺตสฺส
ภาตฺติ อภินนฺทุนฺติ.

สมนาทิฏฐิสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ.

ทฺถชํ ชรามรณํ อูปาทานํ
สพฺพคณํ นามรูปํ วิณฺณมํ
ยํ นปเท กตมํ ปนากุโสวทานเก.

ชาติ คณฺหา จ เวทนา
ยา จคฺคาวี ปเท กตมา

อวิชฺชาย จคฺคกฺกา
ปนากุโสวทานเก.

พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์
พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๓๙
สัมมาทิฎฐิสูตร เล่มที่ ๑๒ ข้อ ๘๙-๑๐๕ หน้า ๘๑-๑๐๐
ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๙-๑๐๕/๘๑-๑๐๐.

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๘๑

จนทะ นันโคนไม้ นันเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจเถิด อย่าประมาท
อย่าได้เดือดร้อนในภายหลังเลย นี่เป็นคำพร่ำสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระมหาจุณทะมีใจยินดีชื่นชมพระ
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

พระผู้มีพระภาคตรัสบท ๔๔ บท ทรงแสดงสนธิ ๕

พระสูตรนี้ชื่อสัลเลขสูตรลุ่มลึกเปรียบด้วยสาร

สัลเลขสูตรที่ ๔ จบ

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยความเห็นชอบ

[๘๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลาย
มากล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึง
ได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีคนกล่าวกันว่า ‘สัมมาทิฏฐิ’ สัมมาทิฏฐิ’ ด้วยเหตุ
อะไรบ้าง พระอริยสาวกจึงชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอัน
แน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

ภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ พวกกระผมมาจากที่ไกล ก็เพื่อจะรู้ทั่วถึง
เนื้อความแห่งภาษิตนั้น ในสำนักของท่านพระสารีบุตร พวกกระผมขอโอกาส
ขอท่านพระสารีบุตรจงอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งเถิด ภิกษุทั้งหลาย
ได้ฟังคำอธิบายของท่านแล้วจักทรงจำไว้ได้”

๑ สัมมาทิฏฐิ มี ๒ อย่าง คือ (๑) โลภียสัมมาทิฏฐิ หมายถึงกัมมัสสกตาญาณ (ญาณหยั่งรู้ว่าสัตว์มีกรรม
เป็นของตน) และสัจจญาณโลภิกญาณ (ญาณหยั่งรู้โดยสมควรแก่การกำหนดรู้หรือริยัจ) (๒) โลกุตตร-
สัมมาทิฏฐิ หมายถึงปัญญาที่ประกอบด้วยอริยมรรค และอริยผล ในที่นี้หมายถึงโลกุตตรสัมมาทิฏฐิ
(ม.ม.อ. ๑/๘๙/๒๐๙)

๘๒ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๑. มูลปริยาย

ท่านพระสารีบุตรจึงกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี กระผมจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

เรื่องอกุศลและกุศล

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอกุศลและรากเหง้าแห่งอกุศล รู้ชัดกุศลและรากเหง้าแห่งกุศล เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่า มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

อกุศล เป็นอย่างไร รากเหง้าแห่งอกุศล เป็นอย่างไร กุศล เป็นอย่างไร รากเหง้าแห่งกุศล เป็นอย่างไร

อกุศล เป็นอย่างไร

คือ การฆ่าสัตว์	เป็นอกุศล
การลักทรัพย์	เป็นอกุศล
การประพฤติดีในกาม	เป็นอกุศล
การพูดเท็จ	เป็นอกุศล
การพูดส่อเสียด	เป็นอกุศล
การพูดคำหยาบ	เป็นอกุศล
การพูดเพ้อเจ้อ	เป็นอกุศล
การเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น	เป็นอกุศล
การคิดปองร้ายผู้อื่น	เป็นอกุศล
มิจฉาทิฐิ	เป็นอกุศล
นี้เรียกว่า อกุศล	

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๘๓

รากเหง้าแห่งอกุศล เป็นอย่างไร

คือ โลภะ(ความโลภ) เป็นรากเหง้าแห่งอกุศล
 โทสะ(ความคิดประทุษร้าย) เป็นรากเหง้าแห่งอกุศล
 โมหะ(ความหลง) เป็นรากเหง้าแห่งอกุศล
 นี้เรียกว่า รากเหง้าแห่งอกุศล

กุศล เป็นอย่างไร

คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์	เป็นกุศล
เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์	เป็นกุศล
เจตนางดเว้นจากการประทุษร้ายในกาม	เป็นกุศล
เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ	เป็นกุศล
เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด	เป็นกุศล
เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ	เป็นกุศล
เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ	เป็นกุศล
การไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น	เป็นกุศล
การไม่ปองร้ายผู้อื่น	เป็นกุศล
สัมมาทิฏฐิ	เป็นกุศล
นี้เรียกว่า กุศล	

รากเหง้าแห่งกุศล เป็นอย่างไร

คือ อโลภะ(ความไม่โลภ) เป็นรากเหง้าแห่งกุศล
 อโทสะ(ความไม่คิดประทุษร้าย) เป็นรากเหง้าแห่งกุศล
 อโมหะ(ความไม่หลง) เป็นรากเหง้าแห่งกุศล
 นี้เรียกว่า รากเหง้าแห่งกุศล

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอกุศลและรากเหง้าแห่งอกุศลอย่างนี้ รู้ชัดกุศลและรากเหง้าแห่งกุศลอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย(กิเลสที่นอนเนื่องคือราคะ) บรรเทาปฏิกานุสัย(กิเลสที่นอนเนื่องคือภริยะ) ถอนทิฏฐานุสัย(กิเลสที่นอนเนื่อง

๘๔ พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๑. มูลปริยาย

คือทักขิณี)และมานานุสสัย(กิเลสที่นอนเนื่องคือมานะ)ที่ว่า ‘เป็นเรา’ โดยประการทั้งปวง ละอริชชาได้แล้ว ทำวิชชาให้เกิดขึ้น แล้วเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันนี้เอง ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องอาหาร

[๙๐] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหาเกี่ยวกับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “อธิบายแม้อย่างอื่นเป็นเหตุชี้บอกจากว่า พระอริยสาวกชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอาหาร เหตุเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งอาหาร” และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาหาร เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

อาหาร เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งอาหาร เป็นอย่างไร ความดับแห่งอาหาร เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาหาร เป็นอย่างไร

คือ อาหาร ๔ ชนิดนี้ ย่อมมีเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

อาหาร ๔ ชนิด อะไรบ้าง คือ

๑. กวฬิงการาหาร(อาหารคือคำข้าว) หยาบบ้าง ละเอียดยบ้าง
๒. ผัสสาหาร(อาหารคือการสัมผัส)
๓. มโนสัณฺเจตนาหาร(อาหารคือความจงใจ)
๔. วิญญานาหาร(อาหารคือวิญญาณ)

๑) ความดับแห่งอาหาร จะปรากฏได้ก็ต่อเมื่อดับดับหาที่เป็นปัจจัยแห่งอาหารทั้งที่เป็นอุปาทินนกะและอนุปาตินนกะได้ กล่าวคือ เมื่อเหตุดับไปโดยประการทั้งปวง แม้ผลก็ย่อมดับไปโดยประการทั้งปวง (ม.ม.อ. ๑/๙๐/๒๒๘, ม.ม.ฎีกา ๑/๙๐/๓๙๓)

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๘๕

เพราะตัณหาเกิด เหตุเกิดแห่งอาหารจึงมี

เพราะตัณหาดับ ความดับแห่งอาหารจึงมี

อริยมรรคมืองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาหารได้

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอาหาร เหตุเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งอาหาร และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาหารอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคะนุสัย บรรเทา ปฏิฆานุสัย ถอนทิฏฐานุสัยและมานานุสัยที่ว่า ‘เป็นเรา’ โดยประการทั้งปวง ละอวิชชาได้แล้ว ทำวิชชาให้เกิดขึ้น แล้วเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันนี้เอง แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องสัจจะ

[๙๑] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “อธิบายแม้อย่างอื่นเป็นเหตุชี้บอกว่า พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดทุกข์(สภาวะที่ทนได้ยาก) ทุกขสมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) ทุกขนิโรธ(ความดับทุกข์) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

๘๖

พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปณณาสก [๑. มูลปริยาย

ทุกข์ เป็นอย่างไร ทุกขสมุทัย เป็นอย่างไร ทุกขนิโรธ เป็นอย่างไร ทุกขนิโรธ-คามินีปฏิปทา เป็นอย่างไร

ทุกข์ เป็นอย่างไร

คือชาติเป็นทุกข์ ชราเป็นทุกข์ มรณะเป็นทุกข์ โสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นทุกข์ การประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นทุกข์ การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์ ว่าโดยย่อ อุปาทาน-ขันธ^๑ ๕ เป็นทุกข์ นี้เรียกว่า ทุกข์

ทุกขสมุทัย เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนัด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา(ความทะยานอยากในกาม) ภวตัณหา (ความทะยานอยากเป็นนั่นเป็นนี่) วิภวตัณหา(ความทะยานอยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่) นี้เรียกว่า ทุกขสมุทัย

ทุกขนิโรธ เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธ

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

^๑ อุปาทานขันธ หมายถึงอุปาทาน + ขันธ คำว่า อุปาทาน แปลว่า ความถือมั่น (อุป = มั่น + อาทาน = ถือ) หมายถึงชื่อของราคะที่ประกอบด้วยกามคุณ ๕ บ้าง (ดู ส.ข.อ. ๒/๑/๑๖, อภิ.สง.อ. ๑๒๑๙/๔๔๒) หมายถึงความถือมั่นด้วยอำนาจตัณหา มานะ และทิฐิบ้าง (ดู ส.ข.อ. ๒/๖๓/๓๐๘) หมายถึงตัณหาบ้าง (ดู ม.ม.อ. ๑/๑๔๑/๓๓๐) คำว่า ขันธ แปลว่า กอง (ตามนัย อภิ.สง.อ. ๕/๑๙๒) ดังนั้น อุปาทานขันธ จึงหมายถึง “กองอันเป็นอารมณ์แห่งความถือมั่น” ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ดู ที.ปา. ๑๑/๓๑๑/๒๐๔, ขุ.ป. ๓๑/๓๓/๔๐-๔๑, อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๒๐๒/๑๖๖, อภิ.วิ.อ. ๒๐๒/๑๑๗, ส.ข.ฎีกา ๒๒/๒๕๔, วิสุทธิ. ๒/๕๐๕/๑๒๒ ประกอบ

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๘๗

เมื่อใด พระอริยสาวกผู้รู้ชัดทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ และทุกขนิโรธ-
คามินีปฏิปทาอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย บรรเทาภิกขวนุสัย ถอน
ทิฏฐานุสัยและมานานุสัยที่ว่า ‘เป็นเรา’ โดยประการทั้งปวง ละอวิชชาได้แล้ว ทำ
วิชาให้เกิดขึ้น แล้วเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันนี้เอง แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้
พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่
ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องชราและมรณะ

[๙๒] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภานิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ”
แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “อธิบายเป็นอย่างอื่นเป็นเหตุชักบอก
ว่า พระอริยสาวกเชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่
ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ชัดชราและมรณะ
เหตุเกิดแห่งชราและมรณะ ความดับแห่งชราและมรณะ และข้อปฏิบัติให้ถึงความ
ดับแห่งชราและมรณะ เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามี
สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

ชราและมรณะ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งชราและมรณะ เป็นอย่างไร ความ
ดับแห่งชราและมรณะ เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ เป็น
อย่างไร

ชรา เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมี
หนังเหี่ยวยุ่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของ
เหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า ชรา

มรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความจุติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตาย กล่าวคือมฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้นท์ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่สัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ

ชราและมรณะดังกล่าวมาแล้ว นี้เรียกว่า ชราและมรณะ

เพราะชาติเกิด เหตุเกิดแห่งชราและมรณะจึงมี

เพราะชาติดับ ความดับแห่งชราและมรณะจึงมี

อริยมรรคมงคล ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดชราและมรณะ เหตุเกิดแห่งชราและมรณะ ความดับแห่งชราและมรณะ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใส อันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องชาติ

[๙๓] ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ^๑ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดชาติ เหตุเกิดแห่งชาติ ความดับแห่งชาติ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชาติ เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใส อันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

ชาติ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งชาติ เป็นอย่างไร ความดับแห่งชาติ เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชาติ เป็นอย่างไร

^๑ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๙๒ (สัมมาทิฏฐิสูตร) หน้า ๘๗ ในเล่มนี้

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๘๕

ความเกิด ความเกิดพร้อม ความหยั่งลง ความบังเกิด ความบังเกิดเฉพาะ
ความปรากฏแห่งขันธ ความได้อายตนะในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้
เรียกว่า ชาติ

เพราะภพเกิด เหตุเกิดแห่งชาติจึงมี

เพราะภพดับ ความดับแห่งชาติจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชาติ

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดชาติ เหตุเกิดแห่งชาติ ความดับแห่งชาติ และข้อ
ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งชาติอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัยโดยประการทั้งปวง
 ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ก็ชื่อว่ามี
 สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องภพ

[๙๔] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ”
แล้วได้ถามปัญหาเกี่ยวกับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดภพ เหตุเกิด
แห่งภพ ความดับแห่งภพ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งภพ เมื่อนั้น แม้ด้วย
เหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใส
อันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

ภพ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งภพ เป็นอย่างไร ความดับแห่งภพ เป็นอย่างไร
ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งภพ เป็นอย่างไร

ภพ ๓ เหล่านี้ คือ

๑. กามภพ (ภพที่เป็นกามาวจร)

๒. รูปภพ (ภพที่เป็นรูปาวจร)

๓. อรูปภพ (ภพที่เป็นอรูปาวจร)

๕๐

พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๑. มูลปริยาย

เพราะอุปาทานเกิด เหตุเกิดแห่งภพจึงมี

เพราะอุปาทานดับ ความดับแห่งภพจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งภพ

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดภพ เหตุเกิดแห่งภพ ความดับแห่งภพ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งภพอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องอุปาทาน

[๔๕] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาสิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอุปาทาน เหตุเกิดแห่งอุปาทาน ความดับแห่งอุปาทาน และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอุปาทาน เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

อุปาทาน เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งอุปาทาน เป็นอย่างไร ความดับแห่งอุปาทาน เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอุปาทาน เป็นอย่างไร

อุปาทาน ๔ ประการนี้ คือ

๑. กามุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม)
๒. ทิฏฐุปาทาน (ความยึดมั่นในทิฏฐิ)
๓. สิลัพพตูปาทาน (ความยึดมั่นในศีลและวัตร)
๔. อัตตวาทุปปาทาน (ความยึดมั่นในวาทะว่ามีอัตตา)

เพราะตัณหาเกิด เหตุเกิดแห่งอุปาทานจึงมี

เพราะตัณหาดับ ความดับแห่งอุปาทานจึงมี

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๕๑

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอุปาทาน

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอุปาทาน เหตุเกิดแห่งอุปาทาน ความดับแห่งอุปาทาน และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอุปาทานอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคะเสียโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องตัณหา

[๙๖] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดตัณหา เหตุเกิดแห่งตัณหา ความดับแห่งตัณหา และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งตัณหา เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

ตัณหา เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งตัณหา เป็นอย่างไร ความดับแห่งตัณหา เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งตัณหา เป็นอย่างไร

ตัณหา ๖ ประการนี้ คือ

๑. รูปตัณหา (ความทะยานอยากในรูป)
๒. สัททตัณหา (ความทะยานอยากในเสียง)
๓. คันธตัณหา (ความทะยานอยากในกลิ่น)
๔. รสตัณหา (ความทะยานอยากในรส)
๕. โผฏฐัพพตัณหา (ความทะยานอยากในโผฏฐัพพะ)
๖. อัมมตัณหา (ความทะยานอยากในธรรมารมณ์)

เพราะเวทนาเกิด เหตุเกิดแห่งตัณหาจึงมี

เพราะเวทนาดับ ความดับแห่งตัณหาจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งตัณหา

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดตัณหา เหตุเกิดแห่งตัณหา ความดับแห่งตัณหา และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งตัณหาอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคะนุสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องเวทนา

[๘๗] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหาเกี่ยวกับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนา และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนา เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เวทนา เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งเวทนา เป็นอย่างไร ความดับแห่งเวทนา เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนา เป็นอย่างไร

เวทนา ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขุสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางตา)
๒. โสตสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางหู)
๓. ฆานสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางจมูก)
๔. ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางลิ้น)
๕. กายสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางกาย)
๖. มโนสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางใจ)

เพราะผัสสะเกิด เหตุเกิดแห่งเวทนาจึงมี

เพราะผัสสะดับ ความดับแห่งเวทนาจึงมี

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๕๓

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนา

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนา และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องผัสสะ

[๙๘] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหาเกี่ยวกับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดผัสสะ เหตุเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งผัสสะ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งผัสสะ เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

ผัสสะ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร ความดับแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร

ผัสสะ ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขุสัมผัส	(สัมผัสทางตา)
๒. โสตสัมผัส	(สัมผัสทางหู)
๓. ขานสัมผัส	(สัมผัสทางจมูก)
๔. ชิวหาสัมผัส	(สัมผัสทางลิ้น)
๕. กายสัมผัส	(สัมผัสทางกาย)
๖. มโนสัมผัส	(สัมผัสทางใจ)

เพราะอายตนะ ๖ เกิด เหตุเกิดแห่งผัสสะจึงมี

เพราะอายตนะ ๖ ดับ ความดับแห่งผัสสะจึงมี

๕๔ พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ [๑. มูลปริยาย

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งผัสสะ

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดผัสสะ เหตุเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งผัสสะ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งผัสสะอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องอายตนะ

[๔๔] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหาของท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอายตนะ ๖ ประการ เหตุเกิดแห่งอายตนะ ๖ ประการ ความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอายตนะ ๖ เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

อายตนะ ๖ ประการ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งอายตนะ ๖ ประการ เป็นอย่างไร ความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการ เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการ เป็นอย่างไร

อายตนะ ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขวายตนะ (อายตนะคือตา)
๒. โสทายตนะ (อายตนะคือหู)
๓. ฆณายตนะ (อายตนะคือจมูก)
๔. ชิวหายตนะ (อายตนะคือลิ้น)
๕. กายายตนะ (อายตนะคือกาย)
๖. มนายตนะ (อายตนะคือใจ)

เพราะนามรูปเกิด เหตุเกิดแห่งอายตนะ ๖ ประการจึงมี

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๘๕

เพราะนามรูปดับ ความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการจึงมี
อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการ

เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ชัทยายตนะ ๖ ประการ เหตุเกิดแห่งอายตนะ ๖ ประการ ความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอายตนะ ๖ ประการ อย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัพพัตถมนี้”

เรื่องนามรูป

[๑๐๐] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาสิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริงชอบรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ชัदनามรูป เหตุเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งนามรูป และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งนามรูป เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัพพัตถมนี้

นามรูป เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งนามรูป เป็นอย่างไร ความดับแห่งนามรูป เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งนามรูป เป็นอย่างไร

เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ นี้เรียกว่า นาม มหาภูตรูป ๔ (ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ) และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ (อุปาทายรูป ๒๔) นี้เรียกว่า รูป

นามและรูดังกล่าวนี้ เรียกว่า นามรูป

เพราะวิญญูณเกิด เหตุเกิดแห่งนามรูปจึงมี

เพราะวิญญูณดับ ความดับแห่งนามรูปจึงมี

๘๖ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๑. มูลปริยาย

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งนามรูป

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดนามรูป เหตุเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งนามรูป และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งนามรูปอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย โดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ว่ามีสัมมาทิฎฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องวิญญูณ

[๑๐๑] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาสิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดวิญญูณ เหตุเกิดแห่งวิญญูณ ความดับแห่งวิญญูณ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญูณ เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ว่ามีสัมมาทิฎฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

วิญญูณ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งวิญญูณ เป็นอย่างไร ความดับแห่งวิญญูณ เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญูณ เป็นอย่างไร

วิญญูณ ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขุวิญญูณ	(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางตา)
๒. โสตวิญญูณ	(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางหู)
๓. ชานวิญญูณ	(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก)
๔. ชิวหาวิญญูณ	(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น)
๕. กายวิญญูณ	(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย)
๖. มโนวิญญูณ	(ความรู้แจ้งอารมณ์ทางใจ)

เพราะสังขารเกิด เหตุเกิดแห่งวิญญูณจึงมี

เพราะสังขารดับ ความดับแห่งวิญญูณจึงมี

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๕๗

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาน

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดวิญญาน เหตุเกิดแห่งวิญญาน ความดับแห่งวิญญาน และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งวิญญาน เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย โดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องสังขาร

[๑๐๒] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหาเกี่ยวกับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดสังขาร เหตุเกิดแห่งสังขาร ความดับแห่งสังขาร และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

สังขาร เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งสังขาร เป็นอย่างไร ความดับแห่งสังขาร เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร เป็นอย่างไร

สังขาร ๓ ประการนี้ คือ

๑. กายสังขาร	(สภาพที่ปรุงแต่งกาย)
๒. วจิตสังขาร	(สภาพที่ปรุงแต่งวาจา)
๓. จิตตสังขาร	(สภาพที่ปรุงแต่งใจ)

เพราะอวิชชาเกิด เหตุเกิดแห่งสังขารจึงมี

เพราะอวิชชาดับ ความดับแห่งสังขารจึงมี

๕๘ พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปณณาสก [๑. มูลปริยาย

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขาร

เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ขัดสังขาร เหตุเกิดแห่งสังขาร ความดับแห่งสังขาร และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย โดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องอวิชชา

[๑๐๓] ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “ ฯลฯ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ขัดอวิชชา เหตุเกิดแห่งอวิชชา ความดับแห่งอวิชชา และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอวิชชา เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

อวิชชา เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งอวิชชา เป็นอย่างไร ความดับแห่งอวิชชา เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอวิชชา เป็นอย่างไร

ความไม่รู้ในทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ นี้เรียกว่า อวิชชา

เพราะอาสวะเกิด เหตุเกิดแห่งอวิชชาจึงมี

เพราะอาสวะดับ ความดับแห่งอวิชชาจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอวิชชา

วรรค]

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

๕๕

เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ชดอวิชา เหตุเกิดแห่งอวิชา ความดับแห่งอวิชา และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอวิชาอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย โดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

เรื่องอาสวะ

[๑๐๔] ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตรว่า “ดีจริง ขอรับ” แล้วได้ถามปัญหากับท่านพระสารีบุตรต่อไปว่า “อธิบายเป็นอย่างอื่นเป็นเหตุขึ้นบอกว่า พระอริยสาวกเชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้ จะพึงมีอยู่หรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “พึงมีอยู่ เมื่อใด พระอริยสาวกผู้ชดอาสวะ” เหตุเกิดแห่งอาสวะ ความดับแห่งอาสวะ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาสวะ เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกก็เชื่อว่ามีสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้

อาสวะ เป็นอย่างไร เหตุเกิดแห่งอาสวะ เป็นอย่างไร ความดับแห่งอาสวะ เป็นอย่างไร ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาสวะ เป็นอย่างไร

อาสวะ ๓ ประการนี้ คือ

๑. กามาสวะ (อาสวะคือกาม)
๒. ภวาสวะ (อาสวะคือภพ)
๓. อวิชชาสวะ (อาสวะคืออวิชชา)

เพราะอวิชชาเกิด เหตุเกิดแห่งอาสวะจึงมี

เพราะอวิชชาดับ ความดับแห่งอาสวะจึงมี

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๑๔ (สัพพาสวสูตร) หน้า ๑๗ ในเล่มนี้

๑๐๐ พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัณณาสก์ [๑. มูลปริยาย

อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

นี้แลเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาสวะ

เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอาสวะ เหตุเกิดแห่งอาสวะ ความดับแห่งอาสวะ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งอาสวะอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานุสัย บรรเทา ปฏิฆานุสัย ถอนทิฏฐานุสัยและมานานุสัยที่ว่า ‘เป็นเรา’ โดยประการทั้งปวง ละอวิชชาได้แล้ว ทำวิชชาให้เกิดขึ้นแล้วเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันนี้เอง แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ชัดว่ามีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้”

ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมภาษิตของท่านพระสารีบุตร ดังนี้แล

สัมมาทิฐิสูตร ที่ ๙ จบ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ใน ๖ บทที่กล่าวว่า เป็นอย่างไร คือ ทุกข์ ชราและมรณะ อุปาทาน อายตนะ ๖ นามรูป วิญญาณ ใน ๔ บทที่กล่าวว่า เป็นอย่างไร คือ ขาติ ตัณหา เวทนา อวิชชาเป็นที่ ๔

ใน ๕ บท ที่กล่าวว่า เป็นอย่างไร คือ อาหาร ภพ ผัสสะ สังขาร อาสวะเป็นที่ ๕
 ๖ ประการ เป็นอย่างไร ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว
 ๔ ประการ เป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็กล่าวแล้ว
 ๕ ประการ เป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็กล่าวแล้ว
 และบทแห่งสังขารทั้งปวงมี ๑๕ บท ดังกล่าวมานี้